

Verlangen naar innigheid

Ander werk van Désanne van Brederode

- Ave verum corpus / Gegroet waarlijk lichaam* (roman, 1994)
Mensen met een hobby (roman, 2001)
Het opstaan (roman, 2004)
Modern dédain (pamflet, 2006)
Hart in hart (roman, 2007)
Door mijn schuld (roman, 2009)
Stille Zaterdag (roman, 2011)
De ziel onder de arm. Over aandachtig leven (essays, 2013)
Vallende vorst (roman, 2015)
Dans! Denk! Leven en werk van Krisztina de Châtel (2017)
Als stilte steekt (pamflet, 2017)
Verzonnen grond (gedichten, 2018)
Wonderlamp (roman, 2019)
De tas (roman, 2021)
Zielland (roman, 2022)
Hoe het vuur te redden. Een filosofische zoektocht (essay, 2024)

Désanne van Brederode

Verlangen naar innigheid

Een verkenning

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij b v
2026

De schrijver ontving voor het schrijven van dit boek een werkbeurs
van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2026 Désanne van Brederode

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Em. Querido's Uitgeverij bv, Weteringschans 259, 1017 xj Amsterdam. Ook tekst- en datamining van deze uitgave is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de uitgeverij. Voor de productie van de boeken van Querido wordt alleen gebruikge-
maakt van duurzaam en verantwoord geproduceerd papier.

Omslag Mijke Wondergem
Omslagbeeld Asiya Bhat
Foto auteur Irwan Droog
Binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 253 2150 5 / NUR 320
www.querido.nl

‘We can love with our minds, but can we love only with our minds?
Love extends itself all the time, so that we can love even with our
senseless nails: we love even with our clothes, so that a sleeve can
feel a sleeve.’

– Graham Greene, *The End of the Affair*

Inhoud

Het begin van een einde	9
Een ander boek	33
Falende taal	43
Geen (over)winnaars	62
Gemis verstaan	79
Dierbare dingen	97
Het schijnhouvast van loslaten	108
Spaties, witregels, ademruimte	127
Verzameld leven	148
In gesprek	165
Tussentijd	179
Ander vuur	193
Het groene monster	210
Breekbaar blijven	228
Het grijze beest	240
Mantelliefde	254
De overvloed	274
Nagekomen flessenpost	293

Het begin van een einde

‘Welkom, hoe kan ik je helpen?’

Met deze woorden begroet het nieuwe Windowsprogramma mij, iedere keer dat ik het open. Pal onder de begroeting staan drie tekstballonnen met suggesties voor vragen die ik zou kunnen stellen. Ze zijn niet volledig uitgeschreven; ik moet de ballonnen aanklikken om de gehele vraag of opdracht te lezen. Dat doe ik zelden. Ik heb ook zo wel een indruk van alles wat er mogelijk is, en ben bang dat ik, gesteld dat ik toch eens zo’n tekstje aanklik, in de verleiding kom om ChatGPT inderdaad met de voorgestelde opdracht aan de slag te laten gaan. Gewoon voor de lol.

‘Zoek klassieke hobopartijen voor een amateur met een gemiddeld niveau,’ lees ik vanmorgen dan toch. Of zoiets. Gauw verder met het echte werk, voordat ik nieuwsgierig zou kunnen gaan worden – nota bene naar partituren waar ik niets mee kan beginnen, want ik bespeel geen muziekinstrument, dus ook geen hobo.

Op een saaie, regenachtige thuiswerkdag zonder harde deadlines en intensieve onlinevergaderingen gaat ook de meest stoïcijnse gebruiker van het programma wel een keer

overstag. 'Toch eens kijken wat er gebeurt als ik...'

En voor je het weet gaat er een hele middag mee heen.

Ik stel me voor dat er van een eerst naar het Engels vertaald gedichtje van eigen hand zelfs wel een lied kan worden gemaakt – waardoor ik me aan het einde van een verloren middag dan in ieder geval nog even een singer-songwriter kan wanen, die zachtjes hummend naar buiten gaat om boodschappen te doen.

Goed, die verloren middag is één ding. Net als de vrees dat ik de mogelijkheden zó leuk ga vinden dat het verslavend wordt. Maar wat me vooral tegenhoudt, is de gedachte dat het schrijfwerk dat het programma zal leveren, mijn eigen werk opeens alle zin en waarde ontnemt. Met terugwerkende kracht overbodig maakt. Alleen al door te onthullen, impliciet, hoe tijdrovend het is (of: hoe tijdrovend ik het zelf maak...) – terwijl ChatGPT naar alle waarschijnlijkheid in één keer raak schiet.

Nee, daarmee is het programma nog geen concurrent, laat staan een vijand. Want alles wat het zal blijken te kunnen, kan het alleen maar dankzij mijn 'input'. Ik zal het programma zelf moeten vragen om een bepaalde toon en stijl, zelf illustratieve voorbeelden en metaforen moeten aandraagen, zelf moeten nadenken over de beste tijds- en persoonsvorm om een verhaal in te vertellen, en dan nog kan de foutloze, perfecte tekst die AI heeft verwerkt en verwekt er zo clean en clichématig uitzien dat ik er lang aan moet sleutelen, met evenveel proberen en weer schrappen als tijdens het schrijven 'vanaf nul', om er echt mijn tekst van te maken.

Maar dan nog. Ik ben bang voor de confrontatie met een

soort ‘tweede ik’ dat, ook al blijft het mijn grotere en kleinere ingrepen nodig hebben, mij daarbij toch vooral zal voorhouden dat ik veel productiever, efficiënter, helderder en doelgerichter zou hebben kunnen werken als ik mij, net als deze digitale evenknie, door niets zou hebben laten afleiden en van iedere gemaakte fout meteen het nodige had geleerd – in plaats van keer op keer in herhaling te vallen, in alles wat ik schrijf opnieuw, jaar in, jaar uit.

Het is een interessante paradox: nog voordat je aan het werk gaat, probeert Microsoft je daarvan af te leiden door je een selectie van mogelijke hulpvragen aan te bieden – en je er hierdoor subtiel op te wijzen dat je eigenlijk helemaal niet hard aan het werk hoeft te gaan. Voer gewoon je data in en voilà, terwijl jij jezelf de tweede kop koffie inschenkt, zit de klus er alweer op.

Er zijn steeds vaker momenten tijdens het schrijven waarop ik het gevoel heb dat zich ergens in of achter mijn beeldscherm een meelezer bevindt, die al mijn denkpauzes maar flauwekul vindt, die oprecht niet begrijpt waarom ik zo vaak met zinnen schuif die ik op een later moment misschien toch weer zal verwijderen, en die meewarig vaststelt dat ik nu al voor de zoveelste keer woorden verander in een en dezelfde alinea, alleen om het ritme, de alliteratie of het binnenrijm – of omdat ik maar niet kan kiezen tussen de begrippen ‘broos’, ‘breekbaar’, ‘kwetsbaar’ en ‘fragiel’, en hun o zo subjectieve gevoelswaarde op een denkbeeldig goudschaaltje blijf wegen –, terwijl ik natuurlijk zelf ook wel weet dat het geen enkele toekomstige lezer ook maar iets zal kunnen schelen.

De illusie van zo'n meelezend alter ego wordt versterkt door die dagelijkse begroeting met 'Welkom, hoe kan ik je helpen?' Alsof er iemand is die op ieder moment van de dag voor me klaarstaat met advies en er dus van uitgaat dat ik dit nodig heb. Sterker nog, de ander heet mij welkom, in mijn eigen huis, aan mijn eigen bureau, op mijn eigen laptop – alsof ik hier alleen maar de wat richtingloze gast, de klant, de cliënt, de patiënt, de cursist of de leerling ben, in elk geval de hulpbehoevende partij. Het staat me volkomen vrij om lekker op mijn eigen manier te blijven aanmodderen, zo doe ik het tenslotte al jaren, maar ik dien daarbij wel te beseffen dat dit inmiddels allang niet meer hoeft. Dat ik mezelf dit aandoe.

*

Toen ik in mijn puberteit de intieme schoonheid en kracht van de literatuur ontdekte en tot me liet doordringen dat ik zelf misschien ook wel van schrijven mijn beroep zou kunnen maken (ik deed het al jaren, maar zonder de gedachte aan publicatie, laat staan aan een toekomst in het vak), groeide ook mijn interesse in de making-of.

De schetsen en voorstudies van kunstenaars als Michelangelo, Rembrandt en Van Gogh vond ik fascinerend. Zelfs in een paar simpele lijnen was de hand van de meester al te herkennen. Daardoor gaven juist dit soort schetsjes je het gevoel dat je even heel dicht bij de kunstenaar kon komen, een klein sprongetje door de tijd, over de dood heen, waarbij je het geluid van een staafje houtskool, een potlood of penetje, krassend of vegend over rul papier, bijna kon horen.

De (fotokopieën van) manuscripten of typoscripten van beroemde schrijvers zouden pas iets later tot de verbeelding spreken – zo vanaf het ogenblik waarop ik me realiseerde dat het scheppen van proza en poëzie een al even intensief kunstzinnig proces betrof, ook (of juist) als een verhaal, gedicht of zelfs een hele roman in één adem geschreven leek te zijn. Oprecht, ongekunsteld, met de haast van iemand die zijn geschiedenis, zijn gedachten en gevoelens, zijn fantasieën wil hebben opgebiecht voordat hij zich zou kunnen bedenken. De manuscripten verraden echter iets anders. Bedachtzaamheid.

Je hoeft niet veel manuscripten te hebben gezien om iets te begrijpen van het soort denken dat niet per se aan het schrijven voorafgaat, maar het bij iedere stap begeleidt. Je kunt je voorstellen hoe de auteur voorgaande passages telkens weer teruglas, om ze in een later stadium soms weer te wijzigen, te schrappen of te verplaatsen, naar achteren of naar voren.

Omcirkelde zinnen, pijlen, getallen, notities in aan steno verwante krabbels. Doorhalingen, vervangende woorden, ook die vervolgens doorgekrast, weer teruggezet. Pijlen die aangeven dat er zinsdelen moesten worden omgedraaid, een paar toevoegingen die een pijnlijke dialoog oprekken, de misverstanden uitvergrooten, en daarna die hele dialoog er weer uit, omdat een van de sprekende personages, een bijfiguur, bij nader inzien kennelijk niet goed uit de verf kwam. Geen lezer die de man later zou missen.

Het manuscript, handgeschreven of uitgetypt, leek mij een slordig kunstwerk op zichzelf – iets tussen een abstrac-

te schets, een partituur en een choreografie in. En dat was dan nog pas de allereerste versie, want ook in de eerste zetproeven was nog het nodige becommentarieerd en veranderd, door de redacteur, maar ook door de schrijver zelf. Het wonder alleen al dat beiden daar nog wijs uit hadden kunnen worden! Soms waren een paar foto's van de dichtbeschreven bladzijden genoeg om eens en voor altijd te begrijpen dat het gedrukte boek waar ik met zo veel enthousiasme aan was begonnen en dat zo goed was geschreven dat ik niet kon stoppen met lezen, altijd een 'eindproduct' was, waarvan misschien wel vele versies vooraf waren gegaan. Niets meer van te merken.

Van mijn eigen romans bewaarde ik aanvankelijk zowel de eerste versie als de eerste proeven goed. Deels uit beginnersijdelheid: ooit zou ik wellicht een echt groot literator zijn en dan zouden liefhebbers, studenten, promovendi en een eventuele biograaf aan iedere snippet waarde hechten en benieuwd zijn naar oerversies, naar zelfcensuur, naar om wat voor reden dan ook geschrapte zinnen, fragmenten, gehele hoofdstukken zelfs. Naar met de schrik om het hart 'gekillde' *darlings* en naar spoorloos verdwenen personages, al dan niet gebaseerd op echte mensen.

Voor een ander deel was mijn bewaardrift ontstaan door de verbijsterende ontdekking dat ik, vanaf het moment dat een boek eenmaal was verschenen, zelf óók niet meer precies wist wat er allemaal aan was voorafgegaan, en me de destijds met veel moeite en tegenstribbelen verwijderde passages pas herinnerde als ik tijdens het opruimen weer eens zo'n stapel papier uit een Albert Heijn-tas trok en even de tijd nam om

erdoorheen te bladeren. Soms stuitte ik op zeven, acht pagina's achter elkaar – waar ik toch zeker zo'n twee, drie dagen op had gezwogen en het nodige in had veranderd – die uiteindelijk met een rode fineliner waren omkaderd, waarna er een diagonaal kruis doorheen was gezet. Pijltje in de kantlijn. De opmerking, ten overvloede, 'dit eruit'.

Maar alweer jaren gooi ik de stapels papier met zo'n eerste geprinte en bekladde versie van het toch al uitsluitend digitale manuscript-waaraan-geen-handschrift-te-pas-kwam kort na het verschijnen van het gedrukte boek al weg. Niet eens plechtig of met een gevoel van melancholie. De A4'tjes dwarrelen boven op oude kranten en tijdschriften, stevige bruinkartonnen enveloppen en kleurig bedrukte, plat gevouwen verpakkingsdoosjes.

Een mens kan niet alles bewaren.

Daarbij weet ik inmiddels allang dat ik toch nooit meer teruggrijp op zo'n voorstadium van een boek. Spijt van het weggooien zal ik dus niet krijgen. En nee, ik houd er niet eens meer heimelijk rekening mee dat er ook maar iemand ooit belangstelling voor zal krijgen, zelfs niet na mijn dood.

Ook op mijn computer bewaar ik steeds minder vaak de (vele) eerdere versies van een artikel, gedicht, lezing, verhaal of hoofdstuk. Meende ik ooit dat het bewaren relevant kon zijn (bijvoorbeeld als ik een essay in opdracht nog eens zou opnemen in een bundel, waar vanzelfsprekend meer ruimte was voor uitweidingen dan in een tijdschriftartikel met een maximumwoord aantal), inmiddels heeft de ervaring me geleerd dat ik ook hiervan maar hoogstzelden eerdere versies teruglees. Laat staan dat ik er nog iets verrassend bruikbaar

in aantref. Je kunt dit voortschrijdend inzicht noemen.

Ik krijg niet het idee dat veel mensen het verdwijnen van manuscripten en typoscripten, van met de hand en pen gecorrigeerde eerste zetproeven en van digitale documenten met eerste opzetjes en versies van een tekst enorm betreuren. Zelfs niet als het om werk van een gevierd en veel vertaald auteur gaat die nog niet zo lang geleden aan zijn of haar einde is gekomen. In plaats van ontroering te voelen bij die paar vellen waarop het stille maar levendige, zelfkritische, felle gesprek met de eigen woorden en gedachten wordt onthuld ('dus dít ging er aan die smartelijke sterfbedscène vooraf...'), is er hooguit nog de ontroering als uit de nalatenschap blijkt dat de passage waarschijnlijk is geschreven na een laatste ziekenhuisbezoek aan een neef met uitgezaaide kanker en dus minder fictioneel is dan de auteur zelf beweerde. Al kan het ook juist teleurstellend zijn om te ontdekken dat er voor die aangrijpende sterfbedscène 'slechts' is geput uit dat ene plichtmatige bezoekje aan een terminale neef met wie de schrijver vermoedelijk nauwelijks een band had, en dat de rest dus allemaal verzonnen is.

Met behulp van oude agenda's, dagboeken, notitieblokken, brieven en sinds een paar decennia ook mails en appberichten, valt er overigens ook buiten de manuscriptversies om het nodige te reconstrueren – als de schrijver niet al alles eerlijk heeft verteld in interviews en tijdens voorleesavonden.

Kortom, voor de liefhebbers is de totstandkoming van een meesterwerk nog wel interessant, maar daarbij betreft de belangstelling toch hoofdzakelijk de wisselwerking tus-

sen leven en werk. De inhoud dus. Voor het *hoe* van het ambacht – het denken over vorm, stijl, toon, afwisseling, ritme, beeldspraak, woordkeus, witregels, interpunctie en de zichtbare bewijzen van dit denken, van het daadwerkelijke schrappen, omgooien en wijzigen zelf – lijkt steeds minder belangstelling te zijn.

Het zijn niet alleen de eerdere versies van literaire werken die hun betekenis hebben verloren. Iedereen die wel eens een stuk schrijft – al gaat het om een opstel voor school, een paper voor de studie, een speech bij een huwelijk, uitvaart of het vertrek van een collega, een motivatiebrief of een bundeltje met jeugdherinneringen waar een kleinkind naar heeft gevraagd –, zou door het tekstverwerkingsprogramma bijna vergeten dat er aan al deze teksten meer dan alleen denkwerk vooraf is gegaan, en dat er niet alleen na afloop is gespeelcheckt en geredigeerd: ook gedurende het schrijven is er gereflecteerd en zijn er steeds weer dingen veranderd.

Alweer jaren voordat AI ons gratis medewerking aanbod, schafte de tekstverwerker de kladversies af. De definitieve tekst suggereert een lineair proces, terwijl er toch echt meer dan eens op delete is gedrukt, om over copy-pasten nog maar te zwijgen. Het is een lichte vorm van geschiedvervalsing, nog helemaal zonder dat we de hulp van AI hebben ingeschakeld. De tekst is zelfgeschreven, zij het dat niets meer herinnert aan het schrijfproces – en we de herinneringen ook niet bewust, actief hebben hoeven kwijtmaken, vernietigen, of de sporen hebben moeten wissen.

Daarbij komt tegenwoordig dus ook nog eens het besef dat wat we zonder AI schreven en nog gaan schrijven ook helemaal anders kan. En wellicht beter. Onze ghostwriter annex redacteur zit dag en nacht voor ons klaar en heeft een reusachtige bibliotheek tot zijn beschikking, waaruit geput kan worden als we op zoek zijn naar een pakkend citaat of een verhelderend voorbeeld, en is daarnaast ook in het bezit van een palet of klavier dat kan worden aangesproken als we meer humor of juist meer ernst willen toevoegen, meer passie of meer beschouwelijkheid. Bovendien kunnen we onze schrijfhulp de opdracht geven om van een verhaal een scenario te maken, van een brief een gedicht, en van een spirituele quote, een bekende songtekst en wat actualiteiten en fenomenen van het seizoen een indrukwekkende beschouwing voor een blog of podcast. ‘Graag iets met Rumi, Sting, het Midden-Oosten en de lente, krokussen of zo.’

Ook als we op dit gebied zelf nog niets probeerden, is er de wetenschap dat het kán. Zodra we iets willen schrijven, zijn er die welkomstwoorden en dat gulle aanbod vol mogelijkheden.

*

Als er één bezigheid is die sinds de komst van de personal computer en later van het internet en sociale media is toegenomen en verhevigd, dan is het die van het schrijven. Waarbij de woorden ‘personal’ en ‘sociale’ van vraagtekens voorzien dienen te worden – en een eventuele ‘laptop’ trouwens ook, want ik zag nog zelden iemand gezellig met zijn ‘notebook’ op schoot, en op een notieboekje lijkt het ding

ook al niet. Zelfs onze telefoons zijn, naast camera's, kleine typemachientjes geworden. We schrijven wat af met zijn allen: er wordt geappt en gechat, ook buiten de daartoe bestemde sites en fora.

Daarbij weten we dat onze woorden, meningen, bevindingen, gevoelens, bekentenissen, fantasieën, gedichten en zelfs onze verkeerd geciteerde en/of aan de verkeerde auteur toegedichte quotes toch wel lezers zullen vinden – waardoor het niet nodig is om, voordat we op de verzendknop klikken, alles nog eens zorgvuldig te herlezen, te factchecken en te redigeren, terwijl dit er toch veel simpeler op is geworden.

Wanneer het een keer echt op foutloosheid aankomt, bijvoorbeeld in een sollicitatiebrief, kunnen we heel eenvoudig een beroep doen op dat gratis alter ego dat onze software is gaan bewonen en dat ons wil en kan helpen om wat er in ons leeft op schrift te stellen als een zogeheten pro.

In enge zin heeft dit gevolgen, al jaren, voor de waardering van alle genres binnen het geschreven woord. Iederéén kan journalist, columnist, polemist, (autobiografisch) schrijver, dichter en/of denker zijn, dus wie bepaalt dan nog wat kwaliteit is?

Daarover wil ik het in dit boek niet hebben.

De reden dat ik zo uitvoerig stilsta bij de kunst die schrijven heet – en die onbestaanbaar is zonder de kunst van het zorgvuldig, aandachtig lezen en herlezen, zowel van de woorden van anderen als van die van onszelf – is dat er volgens mij geen andere activiteit bestaat die zo nauw verwant is aan, of verknoopt is met de liefde. Met liefhebben, met beminnen.

Die liefde schuilt in de innerlijke beweging die van schrijven toch echt iets heel anders maakt dan onhoorbaar spreken. Wie schrijft, al is het in ijltempo, één grote hartenkreet (die nu eens heel trefzeker is, de andere keer tot spijt en schaamte leidt), is per definitie alleen met zijn woorden. Hij is hoe dan ook de eerste lezer en luisteraar. Zelfs als hij ze schrijft met een concrete lezer of lezers in gedachten en zich een heel goede voorstelling kan maken bij het (beoogde) effect van zijn woorden op die lezers.

Dit alleen-zijn, deze afzondering, is een voorwaarde voor het schrijven. Dat betekent niet noodzakelijkerwijs dat er pas met schrijven begonnen kan worden in een ruimte zonder mensen om ons heen, zonder afleidende omgevingsgeluiden en andere prikkels. Wie geconcentreerd schrijft, schermt zichzelf vanzelf al af van een onrustige buitenwereld. Daarmee zou je schrijven kunnen opvatten als het maken van een terugtrekkende beweging – en, negatief gedacht, als een egocentrische, althans niet-sociale beweging. ‘Kijk mij eens onverstoorbaar, onbereikbaar zijn.’ De brief, het dagboek, het gedicht of verhaal is belangrijker dan al het andere wat rond de schrijver ervan plaatsheeft; hij of zij gaat volledig op in de eigen gedachten.

Dat is waar. Maar in die momenten waarop er geschreven wordt, is de schrijvende, ‘afwezige’ persoon tegelijkertijd onverdeeld aanwezig in zijn bezigheid. Zelfs als zijn gedachten nu en dan afdwalen, moet hij ze terugroepen ter wille van de tekst waaraan hij werkt. Je kunt niet schrijven op de automatische piloot en gelijktijdig aan iets heel anders denken. Of, nog veel duidelijker: je kunt niet tegelijkertijd schrijven en

praten, om de eenvoudige reden dat beide bezigheden taal vereisen.

Ik kan niet anders dan geloven dat schrijven, nog helemaal los van de inhoud en de kwaliteit van het uiteindelijke resultaat, een activiteit is waarmee we het vermogen tot innerlijkheid krachtiger maken en soepeler houden, en waardoor we het bovendien leren uithouden, voor onbepaalde tijd, met onszelf. Ook in zware, onrustige, verwarrende en ronduit pijnlijke tijden.

En hoe vreemd dit ook klinkt, het is uitgerekend dit vermogen tot innerlijkheid, tot eenzaamheid misschien wel, wat ons tot liefhebbende mensen kan omvormen – aangezien schrijven toewijding vraagt, en geduld, en de moed om alles aan de kant te schuiven, de tijd te nemen, om ‘ergens voor te gaan zitten’. Kwaliteiten die onlosmakelijk bij het liefhebben horen.

Liefhebben als in ‘je best willen doen om een goede geliefde, vriend(in), ouder, zoon, dochter, broer of zus te zijn’ bedoel ik daarmee dus niet. Nog los van de vraag of je dit kunt worden, en of je zelf kunt beoordelen of je dit bent, of probeert of hebt geprobeerd dit te zijn, zou je het schrijven hiermee reduceren tot een middel tot een doel, of tot een oefening, een ‘techniek’ die bij regelmatige herhaling de beoogde vruchten afwerpt. Zoiets als mindfulness of het dagelijkse schrijven van zogeheten *morning pages*. Nee, ik bedoel iets anders. Wat?

Een vorm van zelfzorg is schrijven ook al niet. Of niet per definitie.